

Prameny československého bursovního práva v dějinném vývoji.

Studie k úvodní kapitole knihy »Bursovní obchody po stránce právní.«

1. Československé právo jest vzhledem k místní platnosti právních předpisů velmi rozmanité: jiný normový soubor platí na území bývalého Rakouska a v zemích postoupených Německem, jiný na území dříve uherském, jiný konečně pro celou oblast státní. Srv. zákon ze dne 28. října 1918, č. 11 Sbírky, čl. 2. a vl. nař. z 11. března 1920, č. 152 Sbírky, § 2.

S touto místní rozeklaností setkáváme se také v právu bursovním. Československé právo bursovní jest dualistické, společných předpisů pro oblast celého státu není. Tento dualism bursovního práva jest — aspoň v hlavních pramenech, bursovních organizačních zákonech — pouze formální; obsahově platí téměř tytéž zásady pro celou republiku.

2. Zákonodárství bývalého Rakouska počíná zabývat se bursovou a bursovními obchody poměrně dosti záhy. Již za sedmileté války vystupuje císařovna Marie Teresie s úmyslem zříditi ve Vídni bursu jako středisko obchodu s cennými papíry a vydává o tom dne 14. srpna 1761 veřejnou vyhlášku. Tento první bursovní zákon, základní kámen v dějinách našeho bursovního práva zasluhuje, aby zde v plném původním znění byl uveden; nejen z důvodů historických, nýbrž i pro vlastní právnícký obsah.

Edikt zní:

»Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin etc., etc.

Entbieten allen und jeden Unseren Geistlichen und Weltlichen Obrigkeiten, auch anderen Unseren Landes-Insassen, Unterthanen und Getreuen, was Würde, Stands und Amts dieselbe in diesem Unserem Erzherzogthume Oesterreich unter- und ob der Enns seyend, Unsere Gnade, und geben euch hiermit gnädigst zu vernehmen, wasmassen Wir nach Unserer tragenden Landesmütterlichen Vorsicht

für alles, so zum wahren Besten Unserer getreuen Unterthanen ge-
reicht, nicht anders als mit dem grössten Missfallen den Verfall ver-
nehmen können, worinnen sich dermalen die Obligationen aller öffent-
lichen Fonds befinden, als wodurch die Inhaber dieser Obligationen,
deren Interessen jederzeit mit der grössten Richtigkeit abgeführt
worden, und deren Hypothec unverändert geblieben, insoferne sich
dieselben in die Nothwendigkeit versetzt sehen, solche zu verhand-
eln, einen weit grösseren Verlust erleiden müssen, als eines Theils
die Natur des Krieges an sich selbst mit sich bringet, andern Theils
aber die Umstände des gegenwärtigen Krieges hätten verursachen
sollen.

Nachdem nun Wir um diesem überhand genommenen Übel ab-
zuhelfen, auf die Ursachen desselben zurückgegangen, so hat sich
gefunden, dass solches grössten Theils daher rühre, weil die Besitzer
der öffentlichen Papiere bisher jederzeit die Besitzer des Geldes in
ihrer Behausung suchen müssen, die Verhandlung öfters im geheimen,
durch dazu nicht authorisierte Personen verrichtet worden, und end-
lich die Verkäufer, welchen der eigentliche Preis der Papiere auf
dem Platze nicht bekannt gewesen, zum öftern ihre Obligationen zu
einem niedrigeren Werthe von der Hand gegeben haben, als den
ihnen ein anderer Käufer dafür angeboten hätte.

In Erwägung dieser Umstände also haben Wir gnädigst für gut
befunden, nach dem Beyspiel der benachbarten Nationen, in hiesi-
ger Unserer Residenz-Stadt eine öffentliche Börse zu errichten, das
ist, einen Ort zu bestimmen, wo die Käufer und Verkäufer der öffent-
lichen Papiere einander antreffen können, um vermittelst geschwor-
ner darzu berechtigter Sensalen ihre Käufe und Verkäufe zu schlies-
sen, und durch die daselbst täglich auszugebende Cours-Zettel den
Preis, zu welchem alle öffentlichen Papiere den Tag vorher im Wer-
the gestanden, erfahren zu können.

Es wird demnach diese Börse allen denjenigen, welche Obliga-
tionen irgend eines öffentlichen Fonds und insonderheit die neuen
vermöge Patentis de dato 30ten Junii publicirten ständischen
Zahlungs- oder Darlehens-Obligationen verkaufen wollen, desglei-
chen denjenigen, welche Obligationen irgend eines öffentlichen Fonds,
und insonderheit diese neuen ständischen Obligationen einzuhandeln
suchen, hiermit bekannt gemacht, um sich daselbst zu Schliessung
ihrer Käufe und Verkäufe einzufinden. Die angestellte geschworne

Sensalen . . . werden die Verhandlungen gegen den gewöhnlichen sowohl von Seiten des Käufers, als des Verkäufers zu entrichtenden einem per mille, welches insonderheit bey denen neuen Ständischen Obligationen von 25 fl., 1½ kr. ausmachtet, zu demjenigen Preise verrichten, den die verschiedenen Papiere an dem Tag der Verhandlung besitzen.

Jedoch wird hierdurch dem Publico keineswegs die Notwendigkeit aufgelegt, sich dieser Sensale zu bedienen, sondern einem jeden freygestellt seinen vorhabenden Kauf, oder Verkauf mit einem jeden Käufer, oder Verkäufer selbst zu schliessen, wiewohl mit dem einzigen Unterschiede, dass in diesem letzteren Falle, wenn Irrungen zwischen den Partheyen entstehen sollten, der durch das Zeugnis eines beedeten und angestellten Sensalen der geschehenen Handlung zuwachsende Beweis ermangeln würde.

Zu gleicher Zeit aber, da einem jeden die Freyheit sich dieser angestellten und berechtigten Sensalen zu bedienen, oder nicht zu bedienen zustehet, werden alle Negotiationen untersaget, die durch unbefugte Winckel-Sensalen geschlossen werden, wesfalls überhaupt die Verordnung durch Unsere N. Oe. Regierung mit nächstem wird erneuert werden.

Der zu dieser Börse bestimmte Ort ist . . . Solche wird Montags, Dienstags, Donnerstags, und Freytags, ausser denen Feyertagen von 9. bis 12. Uhr Morgens, und 3. bis 6. Uhr Nachmittags offen seyn, und sich daselbst an diesen Tagen und Stunden, nebst zweyen der vorbenannten Sensalen, zur Verhütung aller Unordnung, jederzeit einer von denen inneren Rathsfreunden der Stadt Wien als Commissarius zugegen finden.

Wir tragen keinen Zweifel, das einsichtige Publicum werde die demselben durch diese neue Verfügung gnädigst zugemeinte Wohltat mit Dankbarkeit erkennen, und da ein jeder seinen eigenen Nutzen dabey finden wird, an solcher Theil zu nehmen suchen. Gegeben in unserer Residenz-Stadt Wien den vierzehnten Tag des Monats Augusti, in siebenzehn hundert ein und sechzigsten, Unserer Reiche im ein und zwanzigsten Jahre.«

Vyhláška obsahuje vše, čeho v základním zákoně o zřízení bursy potřebí: definuje bursu, vytýká její účel, stanoví předmět obchodu, bursovní dobu, znamenání kursů, předpisuje policejní dozor,

zavádí právní ústav bursovních dohodců, stanoví dohodné, zakazuje pokoutní zprostředkování bursovních obchodů.

3. Válečná doba nebyla přízniva uskutečnění císařovniných záměrů: bursa, ač pečlivě připravována, nenabyla významu a po několika letech neví téměř nikdo, že byla zřízena. Vůdčí státníci, mezi nimi nejmě předseda dvorské komory Ludvík hrabě Zinzendorf, nevzdávají se však úmyslu uvést bursu v život. Ve vleklých poradách státní rady a zvláštních komisí řeší se zejména dvě základní otázky: má-li na burse soustřediti se veškerý obchod s cennými papíry a zakázati pod sankcí neplatnosti obchod mimobursovní a má-li stát zlepšovati kurs svých obligací nákupem jich na burse čili nic. Rozhodnutím z 5. května 1769 zodpovídá Marie Teresie otázku druhou záporně, dovolujíc místo nákupu státních obligací na burse splácení jich z amortisačního fondu, rozhodnutím ze 4. ledna 1771 váže na bursu jen obchod s papíry veřejnými a nařizuje vypracovati osnovu bursovního zákona.

4. Dne 1. srpna 1771 vyšel cís. patent o zřízení bursy. Jeho úvodní věty zdůrazňují znova myšlenku vyslovenou již prvním ediktem o burse, že bursa zřizuje se k tomu cíli, aby obchody s veřejnými papíry nedály se potají a bez přispění zkušených osob úředních, a aby takto prodavači nebyli zkracováni v pravé ceně jednaných papírů ke škodě vlastní i škodě veřejného úvěru. Poněvadž však první veřejné pozvání k pravidelné návštěvě bursy nedosáhlo svého účelu, jest nutno »dobrodiní poskytnuté zřízením bursy každému občanu zajistiti silnými a dostatečnými prostředky«.

Patent obsahuje v 31 člancích předpisy o organizaci bursy a bursovních obchodech. Za předmět obchodování prohlašují se cenné papíry, valuty a devisy; obchody se zbožím nejsou dovoleny, byť i používalo se při tom cizozemských směnek jako platidla. Všechny koupě, prodeje nebo směny veřejných dluhopisů jsou vázány na bursu (§ 5), mimobursovní transakce těchto papírů trestají se konfiskací poloviny jednané ceny trhové, nepřesahuje-li tato 1000 zl., jinak konfiskací 1000 zl. Z konfiskovaného obnosu dostane třetinu udavač, dvě třetiny připadají eráru. Mimo to vyloučí se viník na vždy z návštěvy bursy. Témuž trestu propadají, kdož ve svých obydlích trpi bursy pokoutní (§§ 6, 7).

Bursovní shromáždění mohou se konati každého všedního dne, v určitých hodinách dopoledních i odpoledních. Přístup na bursu má

každá zletilá osoba mužského pohlaví; vyloučení jsou jen slabomyslní a úpadci, dokud se nevyrovnali s věřiteli. Mimo to však může bursovní komisař, pověřený udržováním pořádku na bursu (státním »dozorem«) vykázati z bursy osoby podezřelé, kdyžtž se jich »na příčinu jejich pobytu zde ve vší skrovnosti poptal a ony dostaččné příčiny uvésti nemohly«.

K platnému uzavření bursovního obchodu vyžaduje se zprostředkování úředně ustanoveným sensalem; obchody sensaly nezprostředkované neb uzavřené mimo bursu, jsou neplatné (§§ 11, 12).

Sensaly jmenuje směnečný soud po návrhu kupeckých korporací. Před nastoupením úřadu mají přísahati, že svá jednání konati budou počestně, svědomitě a opatrně a že v činnosti své dbáti budou zájmů státních. Každý uzavřený obchod musí sensal zaznamenati do svého denníku. Odměnu sensálskou (1°/₁₀₀ z jednaného obnosu) platiti má kupec cenných papírů. Po skončení bursy stanoví všichni sensálové za dozoru bursovního komisaře střední kursy bursovních hodnot, jichž uzávěrky toho dne se staly, a tyto kursy uveřejní se den na to.

Jak z tohoto stručného obsahu patrno, byl první řád vídeňské bursy na svou dobu dílem dosti dobrým. Není zcela jisto, kde redaktoři vzali k němu předlohu. P i s k o (v Ehrenbergově Handbuchen des Handelsrechtes II, str. 525, pozn. 7) sděluje, že předlohou byl řád pařížské bursy z roku 1724; S c h w ä t z e r (150 Jahre Wiener Börse, str. 2.) míní však, že nelze prokázati, pokud užilo se zvyklostí a zkušeností burs cizích, ač přesné představy o bursovním obchodě svědčí tomu, že tento bursovní zákon není výplodem úvah ryze teoretických.

5. Bursovní patent z roku 1771 platil s nepatrnými změnami až do 1. ledna 1855. Z právních pramenů té doby sluší zmíniti jen dekret dvorské komory ze dne 17. listopadu 1810, sb. z. pol. sv. 35, č. 27 a výnos ministerstva financí ze dne 28. listopadu 1850, č. 452 ř. z. Jejich ostré policejní předpisy obmezují přístup na bursu a volnost obchodování. Pro další vývoj bursovního práva zvláště důležitá jsou ustanovení o návštěvě bursy,¹⁾ zákaz uzavíratí obchody bursovní

¹⁾ § 3. dekretu z r. 1810: »Der Besuch der Börse an den Wechseltagen ist vom Besitz einer Eintrittskarte abhängig, die der Börsekommissär auszufolgen hat. Dieser ist angewiesen, selbe nur an erbländische Fabrikanten und an zu einem Gremium gehörige Grosshändler und Kaufleute auszugeben.

miřno bursu.²⁾ zákaz umělého tvoření kursů,³⁾ zákaz obchodů lhůtních a premiových.⁴⁾

6. Dne 1. ledna 1855 vstoupil v platnost nový zákon o vídeňské peněžní burse vyhlášený patentem ze dne 11. července 1854, č. 200 ř. zákona.

Je to obsáhlý zákon o 91 paragrafech. Přináší dílem zásadní novoty, dílem upravuje poměry obyčejem už vžitě. Dělí se na tři části: o burse a bursovních obchodech vůbec, o bursovních dohodách a jednatelích, o úřadech ve věcech bursovních.

Za účel bursy označuje se úprava obchodu s mincemi a cennými papíry (efekty). Zákon podává definici bursovních obchodů (»koupě a prodeje mincí a směnek a koupě, prodeje nebo zastavení veřejných fondových obligací a jiných k znamenání připuštěných efektů«) a stanoví náležitosti i účinky jich a zvláštní výhody spojené s některými obchody na burse.

Návštěva bursy dovoluje se s určitými výjimkami a s výhradou zvláštních nařízeních (srov. výnos ministerstva financí ze 4. září

Für Gäste werden Ehrenkarten ausgegeben. Gäste dürfen Geschäfte an der Börse nicht abschliessen.«

Čl. 1. nařízeních z r. 1850: »Der Besuch der öffentlichen Börse ist nur gegen Vorweisung einer von dem landesfürstlichen Börsenkommissär unentgeltlich ausgestellten Karte gestattet. Diese Karte wird berechtigten Handelsleuten, Fabrikanten und deren Geschäftsführern, dann den beeedeten Sensalen ohne eine Nachweisung; anderen Personen oder Fremden aber nur dann erfolgt werden, wenn sie die Notwendigkeit ihres Börsenbesuches dargetan haben.«

²⁾ Čl. 2. nařízeních z r. 1850: »Jede Versammlung ausser der Börse, in welcher Börsengeschäfte abgeschlossen oder vermittelt werden, ist untersagt.«

³⁾ § 8. dekretu z r. 1810: »Die [im § 8. des Pat. vom 1./8. 1771] verhängte Geldstrafe und Verlust des Rechtes, die Börse zu besuchen, wird... auch auf diejenigen ausgedehnt, welche Scheinkäufe schliessen, oder sich über die künftige Wendung des Curses auf der Börse äussern.«

Čl. 5. nařízeních z r. 1850: »Niemand darf auf was immer für eine Weise dahin wirken, den Cours der Münze oder Wertpapiere zu verschlimmern. Insbesondere ist jede Äusserung über die künftige Wendung des Courses, dann die Verbreitung unverbürgter, falscher oder entstellter Nachrichten untersagt.«

⁴⁾ Čl. 6. nařízeních z r. 1850: »Alle Geschäfte, durch die unter verschiedenen Benennungen Gold, Silber und Wechsel auf Lieferung oder gegen Prämien verkauft werden, sind verboten.«

1857, jímž na základě této zákonné výhrady přístup na bursu silně obmezen) každé osobě mužského pohlaví za poplatek, určený ministrem financí; od poplatku jsou osvobozeny toliko osoby, které bursu navštěvují z povinnosti nebo moci svého úřadu. Bursa jest otevřena každý všední den; stanovení bursovní doby ponechává se ministru financí. Část bursovní doby jest určena k vyjednávání a uzavírání bursovních obchodů, část k jejich likvidaci. Počátek doby likvidační a konec bursy oznámí se zvoncem. Do patnácti minut po skončení bursy jest každý pod pokutou povinen bursovní místnost opustiti. Návštěvníci bursy jsou povinni chovati se na burse klidně a slušně. jinak budou po marném napomenutí dozorčími orgány z bursy odstraněni a zakáže se jim návštěva bursy na čas nebo na vždy.

Bursovní obchody zprostředkují bursovní sensálové nebo bursovní agenti. Sensálové jsou zvláště kvalifikovaní zprostředkovatelé jmenovaní ministerstvem financí po návrhu bursovní komory a nístodržitelství. Jsou veřejnými úředními osobami a požívají zvláštních práv, zejména práva na dohodné (sensarie) ve výši určované dočasně ministerstvem financí, podléhají však povinnostem, jichž porušení má v zápětí tresty a závazek k náhradě škody. Agenti jsou způsobilé a počestné osoby, kterým bursovní komora podle potřeby udělila právo zprostředkovati obchody na burse. Jejich práva a povinnosti, vznikající ze zprostředkování nebo uzavírání obchodů, posuzují a uplatňují se dle obecných předpisů soukromého práva.

Úřady ve věcech bursovních jsou dílem správní, dílem soudní. Nejnižší instancí správní a soudní tvoří bursovní komora se zeměpanským bursovním komisařem. Bursovní komora má osmnáct členů jmenovaných ministerstvem financí z členů obchodní komory, gremia velkoobchodníků a gremia občanských obchodníků na terrový návrh těchto korporací. Jest povolána k tomu, aby se starala o výkon všech administrativních bursovních zákonů a nařízení, aby v jejich rámci upravovala bursovní věci, aby pečovala o pořádek na burse a vyslovovala pořádkové tresty, které provedou úřady politické, a aby fungovala jako rozhodčí soud ve sporech z obchodů bursovních.

Na přesné úřadování bursovní komory ve věcech správních bezprostředně dozírá zeměpanský komisař, k jehož úředním povin-

nostem patří po výtce, aby zjišťoval průměrné denní kursy mincí a efektů, připuštěných k obchodu na burse a uveřejňoval kursovní list.

Další instance správní ve věcech bursovních jsou místodržitelství a ministerstvo financí, instance soudní pak vrchní zemský a nejvyšší soud.

7. Zákon o vídeňské peněžní burse měl nadále platiti výlučně: všechny starší zákony a nařízení o ní jest pokládati za zrušené. Poněvadž předmětem obchodu na této burse byly jen mince a cenné papíry (§ 1.), hospodářské poměry však mezitím vynutily si buď již zřízení samostatných burs na zboží a nebo aspoň připuštění zvláštních, speciálních oprávněním pro obchod se zbožím nadaných sensálů na bursu peněžní, bylo nutno i bursovní obchod se zbožím přesně organisovati. To se stalo patentem ze dne 26. února 1860, čís. 58 ř. z. Jím vydán byl zákon o bursách na zboží a jejich dohodcích, který s výlučnou platností stanoví pravidla pro organisaci těchto burs.

8. Oba právě uvedené organizační bursovní zákony netěšily se dlouhému trvání v celém svém rozsahu. Zákonem ze dne 17. prosince 1862, č. 1. ř. z. ex 1863, uveden byl v platnost obecný zákoník obchodní. § 28. odst. 1. č. 2 tohoto úvodního zákona prohlásil, že předpisy obchodního zákoníka o dohodcích (čl. 66 a násl.) a o obchodech (čl. 271 a násl.) zrušují se ustanovení zákona z 11. července 1854, č. 200 ř. z. o vídeňské peněžní burse a ustanovení zákona ze 26. února 1860, č. 58 ř. z. o bursách se zbožím a jejich sensálech, pokud jednájí o předmětech upravených zákoníkem obchodním. Tím derogováno arci značné části obou bursovních zákonů, avšak jejich předpisy jednající o předmětech obchodním zákoníkem neupravených zůstaly vedle obchodního zákoníka platným právem. A nejen to: poněvadž čl. 84 obch. zák. zmocnil zákonodárství jednotlivých států tehdejšího německého spolku, aby podle místních potřeb změnilo nebo doplnilo předpisy o obchodních dohodcích, stanoví citovaný již § 28 úv. zák. v odst. 3., že dosud platné partikulární předpisy o sensálech zůstávají v platnosti, pokud nevybočují z rámce výhrady dané čl. 84 obch. zák. Těchto předpisů jest celá řada: § 26 a 37 zákona o burse peněžní, § 27 téhož a § 40 zákona o bursách na zboží, § 30 prvního a § 22 druhého zákona. §§ 31 resp. 25, 41 resp. 26 a j. Srv. *Blodig, Z. H. R.* 8, 104 a násl.

9. Novou úpravu bursovního práva provedly r. 1875 dva zákony vydané téměř současně, a to zákon ze dne 1. dubna 1875, čís. 67 ř. z. o organisaci burs a zákon ze dne 4. dubna 1875, čís. 68 ř. z., o obchodních dohodcích nebo-li sensálech. Ani tato úprava není výlučná: nové zákony zrušují staré právo (zejména zákon o videňské peněžní burs, zákon o bursách na zboží s dodatky a §§ 26—29 úvodního zákona k zákoníku obchodnímu) zase jen, pokud obsahuje předpisy o věcech, upravených novými zákony; srov. § 20 bursovního organisačního zákona, § 2 odst. 1. sensálského zákona. Některá ustanovení starého práva zůstávají tedy v platnosti i po druhé této úterogaci. Je jich arci počet pranepatrný; příkladem lze uvésti § 2 zákona o bursách na zboží.

Nový organisační zákon jest proti staršímu právu charakterisován zásadou samosprávy burs, pomocí níž chce vyrovnati dvojí protichůdný zájem: ponechati obchodním stykům co největší volnost, avšak neupouštěti zcela od pevné reglementace právní. Je proto jen zákonem rámcovým; stanoví pouze základní pravidla bursovní organisace a vyhrazuje volené bursovní správě, aby podrobností upravila v závazných stanovách bursovních. Stanovy i jejich změny vyžadují sice schválení státní správou (§ 2 org. zák.) a činnost bursy podrobená je v určitých směrech státnímu dozoru a vlivu (§§ 1, 4, 9 org. zák.), ale tím není nijak dotčena samospráva burs: jako každá jiná samospráva musí i tato pohybovati se v mezích určených veřejným zájmem a nad zachováním těchto mezí bděti musí státní úřady správní (Grühut v Zeitschr. f. d. Privat und öfftl. R. II, str. 539).

Nový zákon sensálský jest novou redakcí sedmého titulu prvé knihy obchodního zákoníka (čl. 66 a násl.). Obchodní zákoník podržel sice — v souladu s celkovým historickým vývojem — instituci úředních dohodců a zajistil jim určitá práva vyplývající z jejich úřední funkce, avšak jinak neobmezil volnou konkurenci mezi přísežnými a nepřisežnými sensály ve zprostředkování obchodů a vyhradil pouze zákonodárství partikulárnímu, aby »doplnilo předpisy tohoto titulu podle potřeb místních«, zejména aby propůjčilo úředním dohodcům výhradné právo ke zprostředkování obchodů a rozšířilo nebo obmezilo přikázaný jim okruh úředních jednání a oprávnění nebo rozsah jejich povinností (čl. 84 odst. 2 a 3 pův. obch. zák.).

Zákonodárství bývalého Rakouska použilo této výhrady v obou směrech: utvořilo zprostředkovací monopol úředních dohodců, avšak jen pro obchod bursovní (§§ 7 a 19 org. zák.; srv. G r ü n h u t str. 552, R a n d a, H. R. str. 266) a znova upravilo jejich právní poměry (§ 1 zák. sens., kterým pozměněna ustanovení sedmého titulu první knihy obch. zák.). Tato nová úprava neznarnená však pokroku. Zákon sensálský obsahuje ustanovení časem už zvětšela a jasné předpisy zákona z r. 1854 zbytečně jen komolí.

10. V § 2 č. 7 a § 6 dal nový organizační zákon bursovní dílem závazné, dílem nezávazné směrnice pro narovnávání a rozhodování sporů z obchodů bursovních, zejména prostřednictvím zvláštních rozhodčích soudů. Tyto rámcové předpisy organizačního zákona ponechal výslovně v platnosti čl. XIII zákona ze dne 1. srpna 1895, č. 112 ř. z., jímž uvádí se zákon o soudním řízení v občanských věcech sporných (c. ř. s.). Pouze odst. 4 §u 6, jednající o žalobě na neplatnost rozhodčího výroku byl článkem tímto zrušen a rozhodčím soudům odňato také právo propůjčené jim státně schválenými stanovami, aby povolovaly exekuci svých rozhodčích výroků. Za to však dávají čl. XIV až XVII cit. úv. zák. nové směrnice pro další účelné vybudování bursovních rozhodčích soudů stanovami burs, a tyto předpisy stanov dané v zákonném rámci mají platiti i nadále pro bursovní soudy na místě předpisů civilního řádu soudního o soudech rozhodčích.

11. Posledním mezníkem ve vývoji bursovního práva dříve rakouského jest zákon ze dne 4. ledna 1903, č. 10 ř. z., jímž vydávají se některá pozměňující a doplňující ustanovení k bursovnímu organizačnímu zákonu z roku 1875. Novela jest výsledkem úporného boje o přípustnost lhůtních obchodů s obilím a mlýnskými výrobky a proto týká se jen burs zemědělských. Obsahuje nové předpisy organizační, kterými značně okleštuje samosprávu burs zemědělských. nové předpisy o uzavírání obchodů na bursách zemědělských a zákaz bursovních obchodů lhůtních s obilím a mlýnskými výrobky se sankcemi civilními i trestními. K provedení novely vyšla řada ministerských nařízení. Obecný význam mají nařízení ze 3. dubna 1903, č. 78 ř. z., jímž zrušují se bursovní usance zemědělských burs, obsahující pravidla pro terminové obchody s obilím a mlýnskými výrobky a zakazují tyto obchody i mimo bursu, dále nařízení z téhož dne č. 79 ř. z. o povolávání členů (vládcu jmenovaných) do správ země-

dělských burs, konečně nařízení z téhož dne č. 80 ř. z. o přechodných ustanoveních pro zemědělské bursy.

12. Takový byl stav bursovního práva na území bývalého Rakouska při recepci provedené zákonem ze dne 28. října 1918, č. 11 Sbirky. Od té doby nenastalo změn, avšak účinnost všech uvedených zákonů a nařízení platných dosud pro obvod Čech, Moravy a Slezska byla šem 2 vládního nařízení ze dne 11. března 1920, č. 152 Sbirky rozšířena na území postoupené Československé republice Německem podle mírové smlouvy ze dne 28. června 1919 (arg. verb. rozšiřuje se na převzatá území účinnost veškerých zákonův a nařízení platných dosud pro obvod Čech, Moravy a Slezska, kterými upraveny jsou hmotné právo i soudní řízení v občanských i trestních věcech, jako na př. obchodní zákon ze dne 17. prosince 1862, č. 1 ř. z., z roku 1863, civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895, č. 112 ř. z., . . . se všemi pravidly, jež byla zachována v platnosti těmi kterými zákony anebo vydána podle nich k provedení jich i se všemi změnami provedenými na nich až do dne [účinnosti tohoto nařízení]*). Účinnost všech příslušných předpisů na postoupeném území nastala dnem, kdy vládní nařízení účinnosti nabylo, t. j. 1. květnem 1920 (§ 12 cit. vl. nař.).

13. V Uhrách nebylo bursovního zákona. Ke zřízení bursy bylo tam třeba, aby bursovní statut byl schválen vládou; dozor vykonávalo ministerstvo obchodu. Zákonem upraveny jsou pouze poměry rozhodčího soudu bursovního (zák. čl. II/1870, zák. čl. LIX/1881, §§ 94—99) a právní postavení dohodačů (uh. obchodní zákon, zák. čl. XXXVII/1875, §§ 534—548). Při vyrovnání v roce 1912 slíbila uherská vláda (čl. XXI), že předloží zákonodárným sborům návrh zákona o úpravě obchodu na budapeštské bursě. Zákon ten měl podle závěrečného protokolu k čl. XXI obmeziti obchodování na osoby povolane a zakázati obchody spekulární povahy, zejména terminové obchody s obilím a mlýnskými výrobky, které také v Rakousku byly zakázány. Srv. důvodovou zprávu k vládnímu návrhu zákona o plodinové bursě v Bratislavě a M á r k u s, Ungarisches Verwaltungsrecht, str. 459 a násl.

Zákonem ze dne 15. února 1922, č. 69 Sbirky zřízena byla v Bratislavě plodinová bursa a zakázány terminové obchody s obilím a mlýnskými výrobky na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Zákon tento je hlavním pramenem bursovního práva na Slovensku. Je

kompilací bursovního zákona z 1. dubna 1875, č. 67 ř. z., novely ze 4. ledna 1903, č. 10 ř. z. a nařízení ze 4. března 1903, č. 78 a 79 ř. z. Vládní návrh připojuje synoptickou tabulku naznačující, ze kterých pramenů vzata ustanovení slovenského bursovního zákona:

§ 1 (§ 1 nov.),	§ 11 (§ 5 zák.),
§ 2 (§ 1 zák.),	§ 12 (§ 7 zák.),
§ 3 (§ 2 zák., § 2 nov.),	§ 13 (§ 8 zák., § 15 nov.),
§ 4 (§ 5 nov., nař. č. 79),	§ 14 (samostatně),
§ 5 (§ 3 zák., § 8 odst., 1 nov.),	§ 15 (§ 12 zák.),
§ 6 (§§ 17 a 18 zák.),	§ 16 (§ 14 zák.),
§ 7 (§§ 8 a 9 nov.),	§ 17 (§ 16 zák.),
§ 8 (§ 4 zák., § 3 nov.),	§ 18 (§§ 10—14 nov. nař. č. 78),
§ 9 (§ 11 zák., § 4 nov.),	§ 19 (§ 16 nov.),
§ 10 (§ 6 nov.),	§ 20 (§§ 17—21 nov.).

V některých recipovaných předpisech učinil arcí slovenský bursovní zákon některé změny, zkrátil nebo doplnil jejich obsah se zřetelem na odlišné poměry místní. Tak v §u 1 vyhověno příslušnou stylisací singulárnímú rázu bursy. Proti generálnímú pojmu »bursy zemědělské« označena bursa přímo za bursu plodinovou. Okruh předmětů bursovního obchodu formulován však šíře, aby usnadněn byl vývoj k bursovnímu obchodu se zbožím v širším slova smyslu. V §u 4 zhuštěn obsah nařízení ze 4. března 1903, č. 79 ř. z. na míru zaručující v praxi týž výsledek, zvýšen počet členů bursovní správy vládou jmenovaných a ustanovena funkce členů bursovní správy za čestnou pro všechny členy. V § 7 podstatně zkrácen obsah §u 3 odst 2—4 novely předpisující ediktátní řízení při změnách usancí. § 8 podřizuje bursu přímo ministerstvu zemědělství, a to proto, že není na Slovensku správní instance odpovídající zemským politickým správám, jimž byly bursy za Rakouska přímo podřizeny. Policejní kompetence, zmíněná v §u 8 odst. 2, přikázaná županovi jako místní vyšší instanci správní. § 11 nezmiňuje žen vyloučených z návštěvy bursy, poněvadž pro ně platí stejně jako pro muže pouze omezení vyplývající ze zvláštní kvalifikace dle § 10. Proti právnímu stavu v ostatních částech republiky není valného rozdílu, neboť dosavadní omezení žen téměř zcela bylo setřeno zejména zrovnoprávněním dle volebního řádu v obcích a dle liberálnímú výkladu § 106 ústavní listiny. Bod č. 5 §u 11 upraven podle znění § 3 obecního vo-

lebního řádu, bod č. 6 téhož §u rozšířen též na případ odsouzení podle §u 19 odst. 1. zákona ze 17. října 1919, č. 568 Sbírky o trestání válečné lichořky. § 13 ponechává správě bursy, aby vydávala předpisy pro stanovení a znamenání kursů, vracuje se tak od změny učiněné § 15 burs. novely z r. 1903 k původnímu znění bursovního organizačního zákona (§ 8.), avšak připojuje, že řád o stanovení kursů musí býti schválen ministerstvem zemědělství v dohodě se zúčastněnými ministerstvy.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona zdůrazňuje, že tyto odchylky nejdou tak daleko, aby porušily celkový jednotný ráz poměrů plodinových burs a vadily obchodnímu styku; v zájmu jednotnosti dbáno bylo toho, aby pokud možno zachován byl i formální souhlas se zněním předpisů platných v ostatních částech republiky.

14. Obchody bursovní jest podle § 14. burs. org. zák. a § 16. slov. burs. zák. posuzovati jako obchody naprosté, absolutní, objektivní ve smyslu čl. 271., resp. § 258. příslušných obchodních zákoníků. Proto jest použití na ně v důsledcích smíšeného (subjektivně-objektivního) systému aplikačního, jenž ovládá oba naše obchodní zákony (srv. *Wieland*, H. R. 1921, str. 50. *Randa*, str. 3 a 10), předpisů těchto zákonů a jejich pramenů podporných: obchodních zvyků a obecného práva soukromého (čl. 1. a § 1. přísl. obch. zák.).

15. Dnešní nauka obchodního práva jest až na nepatrné výjimky jednotna v názoru, že obchodními zvyky ve smyslu čl. 1. (§ 1.) obch. zák. rozuměti sluší obyčejové právo na rozdíl od pouhých obyčejů a zvyklostí zmíněných v čl. 279. (resp. § 267.) obch. zák. O tom jest neobyčejně obsáhlá literatura; jen příkladem buďtež zde uvedeni ze starších *Hahn*, *Kommentar* § 12; *Goldschmidt*, *Handbuch* §§ 35, 36; *Laband*, Z. H. R. 17, 466 a násl.; z novějších *Staub-Pisko*, *Kommentar* k čl. 1., § 4.; *Rehme* v *Ehrenbergově Handbuch* I., str. 269; *Lehmann*, *Lehrbuch*, 35. Další písemnictví zaznamenává *Stranský*, Z. H. R. 75, 293 a násl. a všichni citovaní.

Ač ustálené teorie obyčejového práva nebylo a není (srv. *Mayr-Dominik*, *Občanské právo* I., str. 21, a tam uvedené písemnictví), a o podstatných znacích tohoto pojmu dodnes není shody, chce přece panující nauka charakteristickou známku obyčejového práva spatřovati v obecném přesvědčení, že určitý předpis jest právně závazný, že trvalé jeho zachování je právně nutné,

v t. zv. opinio necessitatis sive juris (proti tomu zvláště O e r t m a n n, Rechtsordnung und Verkehrssitte, 1914, 16 a násl., kde uvedeno další písemnictví). Proto pokládá se předpis obyčejového práva obecně (srv. M a y r-D o m i n i k, str. 17) za pravidlo právní, za součást právního řádu, právní obyčej za pramen nebo důvod vzniku objektivního práva. Tohoto znaku nemá podle panující nauky obchodní obyčej faktický, zvyklost, usance, mrav obchodu. Zachovávání zvyklostního pravidla nezakládá se na přesvědčení o právní nutnosti určitého chování, nýbrž pouze na představě o jeho vhodnosti a přiměřenosti; i jde o chování, které jest sice obvyklé, nikoli však právně povinné. Pravidlo usanční jest pouze výrazem obvyklého způsobu jednání mezi slušnými a poctivými obchodníky, m r a v e m o v l á d a j í c í m k u p e c k ý s t y k (stylus mercatorum). Je to stejnoměrný obsah smluvních ujednání, která se stále a stále opakují v obchodování určitých obchodnických kruhů. Není třeba, aby tato stereotypní ujednání pokaždé znova byla formulována nebo do podrobnosti obšírně opakována; pokládají se za samozřejmou součást smlouvy, platí za smluvená, a to beze změny, ač-li výslovně nebyla vyloučena nebo změněna (L a b a n d n. u. m., str. 481 a násl.). Lze předpokládati zpravidla, že jednající při svém právním jednání chce to, co při jednáních tohoto druhu jest obvyklé: proto tvoří mrav obchodu v pochybnostech součást projevu jeho vůle, nevyslovenou, presumovanou vůli smluvníků, obvyklý výklad neúplného nebo nejasného jejich projevu (D e r n b u r g, Pandekten, 61; M a y r-D o m i n i k, str. 21) a podobá se t. zv. dispositivní právní normě, a to oběma v literatuře uváděným druhům dispositivního předpisu, pravidlu výkladnému a pravidlu doplňujícimu (D o m i n i k, Zentr. Bl. XXXVI, str. 106, M a y r-D o m i n i k, str. 24), na jejichž místo vstupuje, jež svou existencí vylučuje (S t a u b-P i s k o, str. 7, T i l s c h, Obč. právo, str. 41. Jinak Z o l l citovaný a schválený R a n d o u H. R. str. 32, pozn. 57; srv. též R e h m e n. u. m., str. 273 a násl.). S tohoto smluvního hlediska vystihl již L a b a n d a po něm zvláště případně L e h m a n n n. u. m. význam obchodních zvyklostí v ten smysl, že představují mlčky danou lex contractus, formulář smluvních podmínek, více méně úplný.

Je arci sporno, lze-li usanci pokládati za presumovanou vůli smluvníků, když jim nebyla známa. Na otázku odpovídá se brzy kladně, brzy záporně; někdy vyžaduje se znalost aspoň u jednoho

smluvníka, mohl-li důvodně za to míti, že obyčej byl znám i spolusmluvníku, jindy žádá se dokonce jen, aby obyčej byl znám v místě, kde došlo k projevu vůle, a to může býti, i když není znám každému znalci. Srv. R a n d a, str. 31, M a y r-D o m i n i k, str. 21 a další citáty uvedené na obou místech. Oporou Labandova názoru jest, že dochází často ke kodifikaci a uveřejňování obchodních zvyklostí, pročež lze důvodně za to míti, že příslušníci onoho obchodního odvětví usance znali a jim třeba mlčky se podrobili (L e h m a n n n. u. m.).

16. Zvláštní obchodní zvyky ovládají bursovní obchod s určitým druhem zboží: z v y k l o s t i b u r s o v n í. O jejich právní povaze viz článek můj v Časopisu pro právní a státní vědu, VII/1.